

DR. SCHEIBER SÁNDOR:

BLAU LAJOS LEVELEZÉSE

Blau Lajos hagyatékának rendezését özvegye kívánságára és segítségével még 1936-ban kezdtük meg. Ez év tavaszán, közvetlenül bold. igazgatónk halála után, három társsal lajstromoztuk nagyértékű könyvtárát, amelyről nyomtatott katalógus jelent meg. (Katalog der Bibliothek des verewigten Prof. Dr. Ludwig Blau. Budapest. 1936. 76+38.) Blau Lajosné elgondolása szerint a katalógus egy példányát a tudós sírjába helyezték, hogy Vele legyen könyvtára, ahogyan azt egy életen át összegyűjtötte és hátrahagyta. A magyar zsidóság nagy mulasztására a könyvtár törzsrésze azóta elkerült az országból s elkerült vele számos ritka könyv és folyóirat, amely egyedül a Blau-könyvtárban volt meg. 355 értékes füzet és különlenyomat ajándékozás útján az Orsz. Rabbiképző-Intézet könyvtárának jutott (A Budapesti Ferenc József Orsz. Rabbiképző-Intézet Értesítője az 1936/37. tanévről. Bp, 1937. 57.), a *Hacófeh* egy sorozata és magyar-zsidó folyóiratok a jeruzsálemi héber egyetemnek (Kirja:h Sepher. XVI. 1939. 4.).

A munka folytatását az idén vettük fel és 1940. nyarán Blau Lajosnéval rendeztük a levelezést és katalógust készítettünk róla. A hagyaték harmadik és utolsó részének, Blau kéziratainak és jegyzeteinek átvizsgálását most végzem.

A Blau-levelezés 698 neves levélírótól 5784 levelet tartalmaz és pontosan ötven esztendő t ölel fel (1886—1936.).¹ A 698-ban nincsenek benne a nem tudományos jellegű levelezők, akiket minden betű után a „vegyesek” rovatába soroztunk.

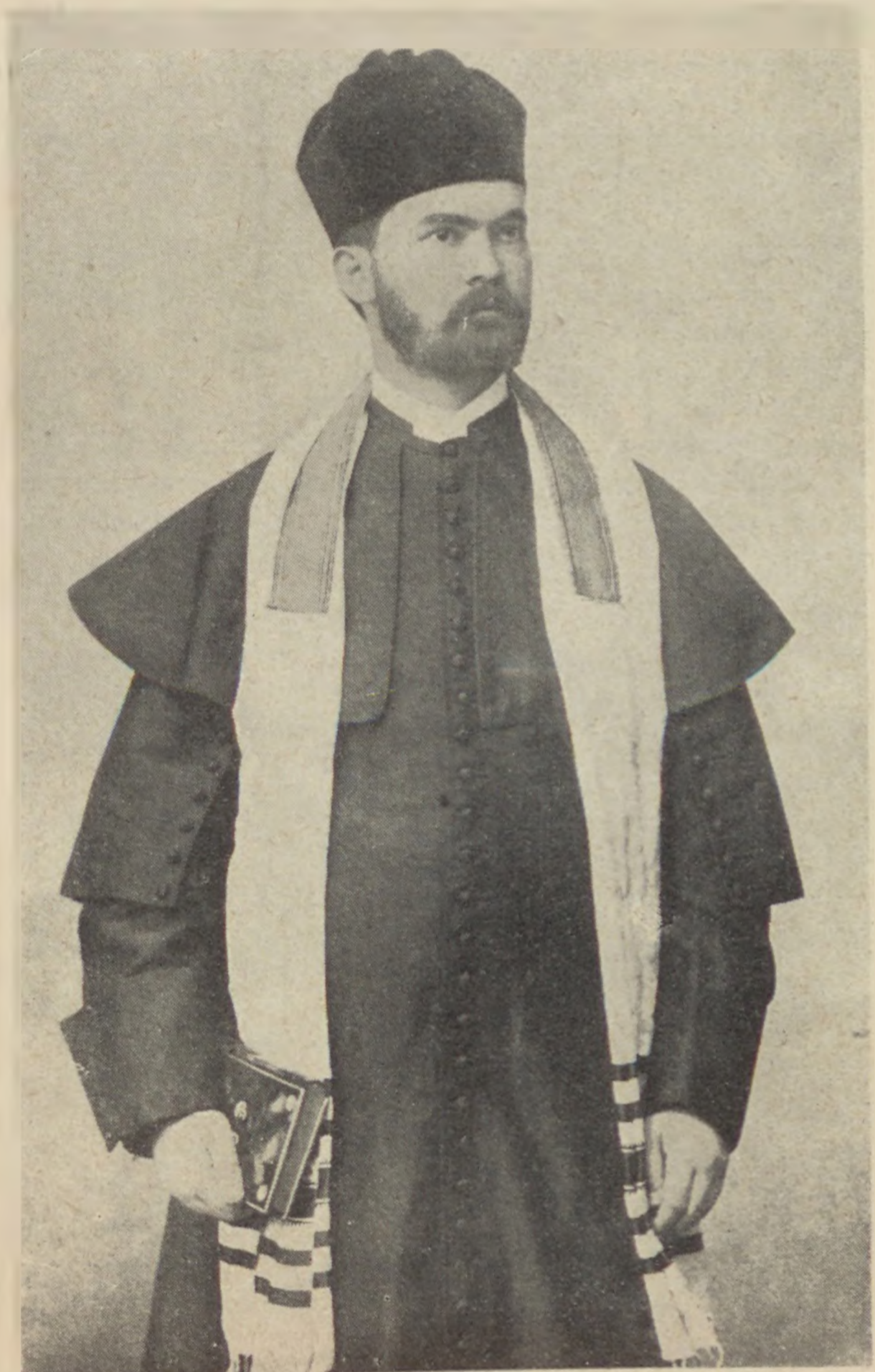
A levelezés jelen alakjában nem teljes. Több levélköteg az idők folyamán elkallódott, vagy megsemmisült. Különösen az első évtized mutat hézagokat. A későbbi évekből is tudósoktól, akikkel élénk levélváltás folyt, meglepően kevés írás található. A levelezés így is rendkívüli jelentőségű. Blau Lajos a század elejétől a zsidó tudományos élet egyik vezető egyénisége volt s az 1911-ben megindított héber tudományos folyóirata, a *Hacófeh* révén az egész világ zsidó tudósaival élénk kapcsolatot tartott fenn. A levelezés tehát a legértékesebb adalékok egyike a múlt század vége és a jelen század — Blau Lajos kora — zsidó tudományos életének történetéhez. De mindenkép ez a legbecsesebb forrás Blau élete, egyénisége, tudományos tervei, munkássága, tudományos értéke és hatása megismeréséhez és értékeléséhez.

I. Életrajzi adalékok

Mindjárt időrendben az első fennmaradt írás, Bloch Henrik levelezőlapja (1886. VII. 2.), igen érdekes adat Blau diákéletéhez: „Egyúttal értesítem arról, hogy az 50 frtnyi ösztöndíj, mely a legjobb magyar hitszónoklatra ki volt tűzve, Önnek oda lett ítélve”. Nagy szó, amikor Kecskeméti Lipót is ott lehetett a pályázók között.² A beszéd kéziratát is megtaláltuk: „Sebúóth-beszéd. 5646. 1886. június hó 4-én”. Rajta Blau írásával: „Az évben tartandó legjobb magyar beszédre kitűzött 50 frtos pályadíjra lett méltatva”. Erről az ösztöndíjas rabbijelölről minden fotográfiánál beszédesebb képet őriz egy levél, amelyet dr. Hoffmann Mór, nemrég elhunyt nyiregyházi ügyvéd írt hozzá jubileumán (1926. V. 1.): „És ha felidézed magadban összes sikereid emlékéit, ne feledkezzél meg a — talán — legelső sikered-

ről, melynek én is tanuja voltam. Az apám házánál mutatnak be Téged Görögh Pál bökönyi gör. kath. esperesnek, mint a seminarium hallgatóját, s mint rabbijelöltet. Az esperes nagy szemeket meresztett Rád, kételkedően ismételte meg a kérdést: „És Ön rabbinus lesz?” — Ő ezt nem így képzelte. Hihetetlen volt előtte, hogy a jövő rabbija ily zamatosan, szépen beszél magyarul, kinek társalgása szerény, mint aki természetes módon tárja fel nagy műveltségét. Aztán beszéltél neki az intézet belső életéről, az „Arany János” önképzőköréről, a magyar szellemről és a többi- és a többiről. Most is emlékszem az élénken ragyogó szemekre, melyekkel ismertetéseiteket figyelte az a pap, aki különben az első mozgatója volt a külön „magyar” görög kath. püspökség létesítésének. Milyen büszkék voltunk Reád akkor!”

Blau első állása segéd rabbiság volt a Pesti Izr. Hitközségnél. Erről a korszakról érdekes adatokat tartalmaznak Kohn Sámuel levelei: az elkerülhetetlen kisebb zökkenőkről, az első szereplését megelőző várakozásról. 1887. aug. 18-án tartotta első szónoklatát a Dohány-utcai templomban. „F. hó 18-ikára bizonyára készül már. — írja Kohn VIII. 5-én, — az első debüthez sok jó szerencsét kívánok. Csak ne beszéljen többet 15—18 percznél”. A beszéd megvan az irományok között, címe: „Jog és béke. Ófelsége első Ferencz

Blau Lajos rabbiképzőintézeti hallgató korában

¹ A Rabbiképző tulajdonában lévő, 1935-ben rendezett Bacher-levelezés 891 levelezőt és 5920 levelet mutat fel. (Értesítő az 1935/36. tanévről. Budapest, 1936. 38.)

² L. Löwinger. IMIT Évkönyve. 1936. 43.

József születésnapján 1887. aug. 18-án tartatott a budapesti izr. hitközség diplomájában.

Az eljegyzése alkalmából érkezett leveleket külön kötetben őrizte. Tudomány és baráti kör nagy eseménynek tartotta elhatározását. Bernstein Béla szavaival (1893. III. 16.) „megvárakoztatta ugyan a világot, de hát érdemes is volt“. I. H. Weisst, a *Dór dór vedórsáv* világhírű szerzőjét a hír egyenesen versre serkenti (1893. VI. 23.):

יתן לך אלהים בלבבך שלות אשר
וכמדת אדם רב גם רב חון ועשר
אך שלמות בהכמה למרבה משרתך
בה הפין אוהבך — ושלוה פקודתך

A levelek közé érdekes dokumentum került, amelyből megtudjuk, hogy Blau 1901-ben a budapesti egyetemen magántanári képesítést kért az új héber nyelv és irodalomból. A kar 1901. okt. 31-én Hatala Péter ny. r. tanár „előleges jelentéstételét“ elfogadta. *Érdemleges* jelentésében Hatala kiemeli, hogy Blau irodalmi munkássága „elismerést is aratott itthon, de még többet külföldön“. Habilitációját és a kollokvium elengedését ajánlja. Goldziher érdemleges jelentését egészében ideiktatom, mert ez az egyedüli nyilatkozat, amelyet — tudtommal — Goldziher valaha is tett Blau munkásságáról.

„Dr. Blau Lajos a folyamodványhoz mellékelt önálló dolgozatai és folyóiratokban megjelent cikkei nagy sorozatában a biblia utáni zsidó irodalmat nagy szorgalommal és kiváló eredménnyel műveli.

Kutatói egyrészt a bibliai bevezetéstant illető kérdésekre és a bibliai szöveg körül érvényesült masztorétikus törekvésekre, másrészt a talmudi irodalom számos részleteire, valamint a zsidó irodalom különféle korszakaiban nyilatkozó népies hitre és szokásokra vonatkoznak.

Mindezen dolgozatai komoly módszerről, a forrásokban való nagy jártasságról, alapos és lelkiismeretes hűvarkodásról tanuskodnak.

Ezek alapján az a véleményem, hogy a bölcsészeti kar folyamodónak a dolgozataiban kiváló eredménnyel művelt tudományokra a magántanári habilitatiót megengedje.

Egyúttal azt javasolom, hogy tekintettel a mellékelt tudományos munkálatokra, folyamodót a colloquium alól felmentse.

Budapest, 1901. évi december hó 13-án.

Goldziher Ignác.

A javaslat a karnál ellenkezésre találhatott és Blau többé sohasem folyamodott magántanárságért.

II. Magyar tudósok levelei.

Az egymáson zsúfolódó csendes levelek az érdeklődők előtt beszédessé válnak és feltámasztják írójukat és címzettjüket.

Büchler Adolf kérlelhetetlen szigorúságával és erős kritikájával leveleiben sem hagy fel. Blau *Leo Modena*-ja I. részének megjelenésekor³ nem a nagy eredményeket veszi észre, hanem azt, hogy Blau új tudományterületre lépett: „Nagyon sajnálom, hogy e művével elhagyta a talmud irodalmát, melynek oly kevés a munkása és amelynek oly nagy szüksége van minden egyes hívére“. (Bécs, 1905. XII. 22.) Büchler sokszor adta barátsága és elismerése jelét Blau iránt. Klein Sámuel szerint Büchler egyetlen könyvismertést írt mindössze.⁴ Helyesbítendő, mert Blau-nál kivételt

³ Leo Modena levelei és írásai. I. Budapest 1905.

⁴ Bulletin of the Jewish Pal. Expl. Society. V. 1937/38. 136; Scheiber, Mult és Jövő. XXIX. 1939. 146.

tett és beható tárgyalással, meleg elismeréssel bírálta meg *Die jüdische Ehescheidung und der jüdische Scheidebrief* I. kötetét.⁵ S az a tárgyilagos tudós, aki negyedik fia születését is mint valami haditudósítást jelenti (1901. II. 12.), ezekkel a szép szavakkal helyezi maga fölé Blaut: „Nagyon örvendtem, hogy volt hallgatótól bővebbet hallhattam jubileumának nagyszerű lefolyásáról és a nagy tiszteletről, melyben mint a zsidó tudománynak vezérlő képviselője részesült“. (1926. VIII. 20.) Bacher tanszéke betöltésének történetét Blau *Pro domo* címen közzétette (MZsSz. XXXII. 1915. 1—17.) Megtalálható benne, hogy hosszú és sikertelen kísérletek után a Vezérlőbizottság meghívta és a vallás- és közoktatásügyi miniszternek kinevezésre is ajánlta „azt a férfit, ki hírnevénél, szűkebb tudományos szakánál és egyéb kvalitárainál fogva legméltóbb arra, hogy Bacher utódja legyen“. (6.) Büchlerre vonatkoznak ezek a sorok. A levelek közül előkerült most Blau sürgönyének és levelének fogalmazványa, amely Büchler válaszát sürgeti: „Es ist vielleicht überflüssig. Sie von neuem zu versichern, dass wir Sie alle mit offenen Armen empfangen werden und dass Ihre Berufung ehrenvollst erfolgen wird“. (1915. I. 25.) A háborús évek ezt a megoldást elodázták, majd végleg meghisítozták. (Befejező rész következik.)

⁵ DLZ 1913. 1205—1210.

PAP IZSÁK:

NE TAPSOLJATOK!

A nyáron és ősszel elvultaknak küldöm

*Ne zengjen tapsotok, lángzó tekintet
ne simogassa ámult lelkemet,
becéző szó, beteg szívemre hintett,
felszaggat néma, száz bujó sebet.*

*Enyém a jéggel torlaszolt szívekből
felém csapó sorvasztó vad hideg,
lezárt szemekben tompa semmi veszköl,
s megannyi fül, jaj, mind csukott, siket.*

*Enyém a pántos, rozsdás börtön-ajtó,
mögötte holtak révedése ül,
s hiába szóm, a verdeső, a zajló,
visszhang se kél a zárt kapun belül.*

*Enyém a láng, mely nem talál kanócot,
a dal, mely hűrt haszontalan keres,
a szél, — vitorlaszárnyba nem fogózott,
higult, üres, árnyéka-hagyta test.*

*S enyém a gúny, az ernyesztő gyalázat.
csirátlan magnak szédült szégyene,
a tébolyult szív mindhiába lázad.
sátán-kacaj versenyt üvölt vele.*

*És nincsen fül a vérben izzott szónak.
se szívben fészek, hol lágy hang megül,
vágyó beszédek kábán rádióznak,
s antenna-drót ég-földön nem feszül.*

*Hát szünjön el felcsattanó köszöntés,
a táruló szív zárjon gyors kaput,
terüljön el fölöttünk béna csönd és
ne ébresszések zord alvóm, — a Bút.*